

M. A. Özçelebi - Cevdet Yılmaz (2017) "*Terme'de Sanayi Faaliyetleri*", **Terme Araştırmaları**, (Ed.: C. Yılmaz), Serander Yayınları, Trabzon, ISBN: 978-605-2104-02-06, (341-374).

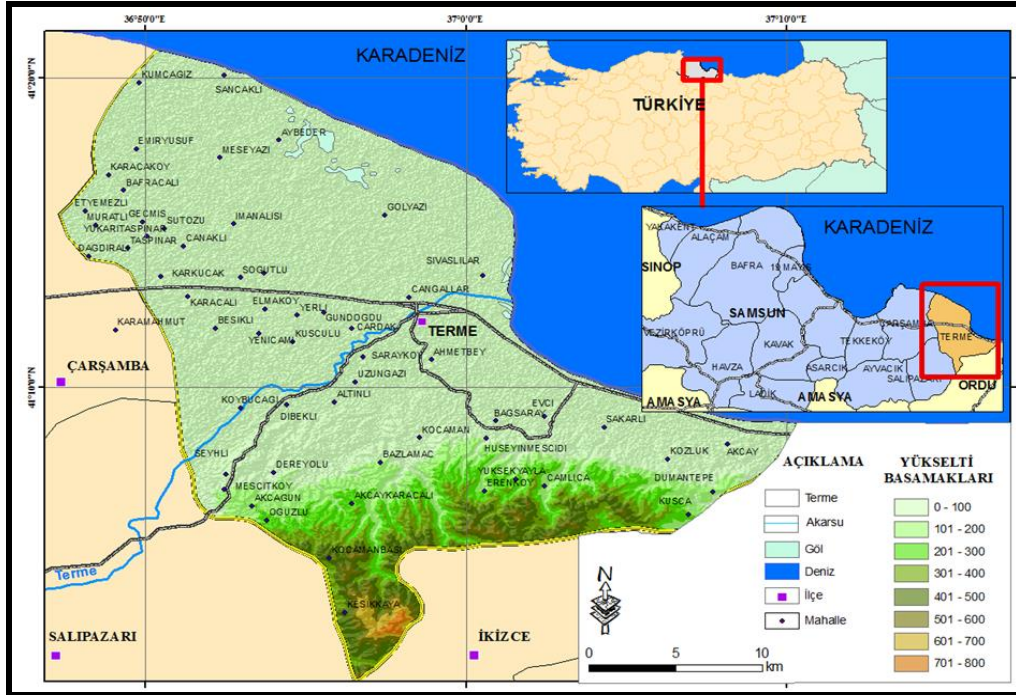
TERME'DE SANAYİ FAALİYETLERİ

M. Akif ÖZÇELEBİ *

Cevdet YILMAZ **

1. Giriş

Araştırma sahasını oluşturan Terme ilçesi, Karadeniz Bölgesi'nin Orta Karadeniz Bölümü'nün kıyı kesiminde, Yeşilırmak Deltası'nın doğusunda yer almaktadır. Terme; kuzeyinde Karadeniz, batısında Çarşamba, doğusunda Ünye, güneyinde Salıpazarı ve İkizce ilçeleri ile çevrilidir. İlçe, matematik konum olarak, Samsun il sınırları dâhilinde, 41°00'18 ve 41°20'56 kuzey enlemleri ile 36°56'33 ve 37°10'22 doğu boylamları arasında yer alır (Şekil 1).

Şekil 1. Terme ilçesi lokasyon haritası.

Terme ilçe merkezinin (Terme şehrinin) il merkezi Samsun şehrine olan uzaklığı karayoluyla 58 km olup, Samsun – Ordu Karadeniz Sahil Yolu ilçe merkezinden geçmektedir. Terme şehrinin denizden yüksekliği yaklaşık 10 m'dir. İlçe toprakları Çarşamba Ovası üzerinde yayılmış olup, verimli tarım arazilerine sahiptir.

* Arş. Gör., OMÜ, Fen Ed. Fak. Coğrafya Bölümü.

** Prof. Dr., 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Öğretim Üyesi.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Terme’de faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarını coğrafi ilkeler çerçevesinde ele alarak, buradaki sanayi faaliyetlerinin kuruluş ve gelişme şartları ile varsa problemlerini ve çözüm yollarını tespit etmektir. Bu bağlamda Terme ilçesi ve şehrinin ulaşım ve pazar durumu, işgücü potansiyeli, enerji kaynakları ve hammadde temini, sermaye durumu ve diğer yatırım şartları coğrafi bakış açısıyla ele alınacaktır. Terme’de daha çok tarıma bağlı olarak gelişme gösteren sanayi faaliyetlerinin ilçe ekonomisine katkılarının tespit edilmesi, ileride bu konuda yapılacak çalışmalara rehberlik etmesi açısından da ayrıca önem taşımaktadır.

1.2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışmada kamu ve özel kuruluşlarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu kurum ve kuruluşlardan yazılı ve sözlü bilgiler temin edilmiştir. Çalışma kapsamında fikirlerine başvurulmuş ve doküman temini sağlanan kurum ve kişiler; Terme Belediye Başkanı ve yardımcıları, Ticaret Sanayi Odası Ticaret Sicil Müdürlüğü, Sanayi kuruluşundaki yetkililer, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanlığı ile yöre halkıdır. Sanayi tesislerin kuruluş yeri şartları, sorunları, avantajları, konumu, hammadde, pazar ve enerji durumu ile ulaşım şartları hakkında bilgi sahibi olabilmek için yüz yüze görüşmenin yanında anket uygulamasına da başvurulmuştur.

Metinde kullanılan harita ve grafikler; T.C. Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (BSTB) bilgi sistemi yanında, Samsun ve Terme Ticaret ve Sanayi Odası’ndan temin edilen bilgilerin ArcGIS 10.2, Google Earth Pro vb. programlardan yararlanılmasıyla elde edilmiştir.

Sanayi faaliyetlerinin dağılımlarının belirlenmesinde ve ilgili haritaların çiziminde; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) sanayi sektörüne ait Türkiye'nin güncel veri tabanından, saha çalışmasından, Samsun Ticaret ve Sanayi Odası 2010 Sanayi Rehberi’nden ve Terme Ticaret ve Sanayi Odası’ndan temin edilen dokümanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca buralardan temin edilen verilerden sanayi tesislerinin çalışan sayısı ve yıllık üretimleri hakkında bilgilere de ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında sanayi faaliyetlerinin dağılımının belirlenmesinde ve üretilen mamullerin gruplandırılmasında TÜİK ve BSTB gibi kurumların kullandığı NACE Rev.2 sınıflandırma sistemi kullanılmıştır. NACE, Avrupa Birliği tarafından 1970’ten bu yana geliştirilen istatistiki ekonomik faaliyet sınıflamalarını göstermek için kullanılan bir kısaltma olup, Fransızca "Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes" (Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin Genel Sınıflaması) başlığından türetilmiştir (Demir, 2013:7). NACE, ekonomik istatistiklerde (örneğin; üretim, istihdam, ulusal hesaplar) ve diğer istatistiksel alanlarda ekonomik faaliyetlere göre istatistiki verilerin toplanması ve

sunulması için bir çerçeve sağlar ve bu şekilde ekonomik faaliyetler toplulaştırılarak düzenli bir sistem oluşturulmuş olur (Kuru 2010:2).

2. Terme; Genel Özellikler

Büyük ölçüde Yeşilirmak delta sahası üzerinde yer alan Terme ilçesi güneyden adeta bir yay gibi Canik dağları ile kuşatılmıştır. Yer yer yükseltisi 1000 m'yi aşan tepeler ve dar alanlı düzlüklerden meydana gelmiş olan Canik dağları daha kuzeyde hafif dalgalı bir görünüm kazanır. Bu alanın önünde ise akarsu ve denizel süreçlerin ortak etkileşimi sonucunda oluşmuş delta düzlüğü, yani Çarşamba Ovası yer almaktadır (Uncu, 1995).

2015 yılı itibarıyla Terme ilçesinin nüfusu 79.110'dur. İlçede yaşayanların % 49'unu erkek nüfus % 51'ini kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2015). TBMM tarafından 2012 yılında büyükşehir belediyeleri ilgili çıkan kararnameyle Samsun dâhil büyükşehir belediyeleri sınırları içinde kalan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır (TBMM, 2012). Bundan ötürü Terme ilçesinde 2012 yılında nüfusun yaklaşık % 59'unu kırsal nüfus oluştururken, köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile 2015 yılı nüfus verilerinde nüfusun tamamı şehirli nüfus olarak görülmektedir. Fakat Terme'de nüfusun tamamı şehirli olarak görünse de 2012 nüfus verilerine göre değerlendirildiğinde temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık faaliyetine dayanmasından hareketle, mevcut toplam nüfus içinde kırsal nüfusun ne kadar önemli yer tuttuğu kolayca anlaşılabilir. Zamanla bu faaliyetlerden elde edilen mahsullerin işlenmesi ilçede sanayi faaliyetlerini geliştirmiş, ilçe sınırları içerisinde kurulan birçok sanayi de bu yüzden tarıma dayalı olarak gelişme göstermiştir. İlçe genelinde nüfusun bir kısmının tarıma dayalı sanayide istihdam edilmesi bu şekilde mümkün olmuştur.

Terme ekonomisinin büyük çoğunluğu tarıma dayalıdır. Verimli delta ovasında pirinç, fındık, mısır ve soya fasulyesi yetiştirilmektedir. Bodur meyvecilik ve kültür kavakçılığı da ilçede oldukça yaygındır. Karadeniz sahilinde yer alması nedeniyle balıkçılık ve diğer deniz ürünleri avcılığı da geçim kaynakları arasında sayılabilir.

Kavak yetiştiriciliği Terme ekonomisi için önemli bir gelir kaynağıdır. İlçede kavak yetiştiriciliğinin bu kadar önem kazanmasında; uygun iklim koşulları yanında, yetiştirme şartlarına uyumlu toprak ve taban arazilerin varlığı büyük rol oynamıştır. Ayrıca, Çarşamba Ovası üzerinde yetiştirilen mısır, soya fasulyesi, çeltik gibi ürünlerin maliyetlerinin yüksek, kazançlarının az ve bu ürünleri yetiştirmenin çok zahmetli olması da halkın kavakçılığa yönelmesine etkili olmuştur. Fakat son yıllarda fındık fiyatlarındaki yükselmeye bağlı olarak bazı üreticiler kavak ağaçlarını tam olgunlaşmadan sökerek fındığa geçmeye başlamışlardır.

Terme, ülke genelinde ikinci el minibüs ticaretinin önde gelen aktörü olmuş, burada oluşan fiyatlar adeta bu sektör için borsa görevi görmeye başlamıştır. İkinci el minibüs ticareti Çarşamba, Ünye ve Terme ilçeleri arasında faaliyet gösteren minibüs hatlarının faaliyetlerinin durmasıyla başlamıştır. İki ilçe arasında kalan Terme ilçesinde ikinci el Minibüs alımı ve satımı yapanların girişimciliği bu ticaretin gelişiminde önemli bir etken olmuştur. Bu girişim zamanla daha da gelişerek Terme'yi ikinci el minibüs piyasasında öne çıkarmıştır.

Terme, Yeşilirmak Deltası üzerinde verimli alüvyal topraklara sahip olmanın avantajıyla tarıma dayalı sanayi kollarının gelişimi için uygun imkânlara sahiptir. Buna bağlı olarak özellikle çeltikten pirinç elde etme ve fındık işleme tesisleri ilçede önemli yer tutmaktadır. Tarıma dayalı sanayinin gelişimi ile birlikte "tarımsal makine sanayi" de gelişmektedir. Öyle ki "fındık patozu" olarak adlandırılan ve fındığı kabuğundan ayıran makine ilk kez Terme ilçesinde icat edilip kullanılmaya başlanmıştır (Url-1). Bunların yanında ilçede yer alan yonga levha fabrikası ve tersane de ilçe ekonomisinde önemli yer tutmaktadır.

3. Terme'de Sanayi Faaliyetleri

3.1.Genel Çerçeve

Sanayi tesislerinin büyüklüğü bölgedeki sanayileşme düzeyinin belirlenmesinde önemli bir etkidir. İmalat türüne göre sanayi faaliyetlerinin özellikleri ve ilişkilerinin belirlenmesinde Türmertekin ve Özgüç (2012) şu tanımlamalarda bulunmuştur: *a) Hammadde, imalatın yer aldığı çevreden temin ediliyor ve satış olmuyorsa ilkel imalat; b) Satışların kısmen başlayıp ve hammadde imalatın bulunduğu çevrenin dışına çıkıyor ise ilkel imalatın gelişmiş tipi; c) Hammaddeyi başka alanlardan sağlayabiliyorsa ve mamul maddeyi bulunduğu çevreden başka alanlara satabiliyorsa bu atölye tipi imalat.* Dünyada çok yaygın olan bu imalat tipi küçük sanayi adını da almıştır.

Bununla birlikte günümüzde Avrupa ve Türkiye'deki kurum ve kuruluşlarda birbirinden farklı tanımlamalara başvurulmuştur. Buna göre; Avrupa Birliği ve EUROSTAT küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin tanımını yaparken, çalışanların sayısı, üretilen katma değer ve ciro büyüklüklerini kullanmakla birlikte bu tanımın yapılmasında daha çok işçi sayısına başvurmuştur. Şöyle ki; 1 - 9 işçi çalıştıranlar *mikro* işletme, 10–49 işçi çalıştıranlar *küçük* işletme, 50 - 249 işçi çalıştıranlar *orta* işletme, 250 - 500 işçi çalıştıranlar *büyük* işletme ve 500 veya daha fazla işçi çalıştıran kurumlar da *makro* işletme olarak kabul edilmektedirler (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:5).

Türkiye'de ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) gibi kurumlar ile işletmelere teşvik sağlayan kuruluşlar ve kredi sağlayan bazı

bankalar sanayi tesislerinin büyüklüğünün tanımlanmasında, işçi sayısını ve mali bilançoyu temel almıştır. Bu kurum veya kuruluşlar kriterlerin belirlenmesinde birbirlerinden farklı tanımlamalara başvurmuştur. Bu kurumlardan TÜİK ve DPT küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinin büyüklüğünü Eurostat kavram ve yöntemlerini dikkate alarak; 1–9 işçi çalıştıran işletmeler “çok küçük ölçekli”, 10 - 49 işçi çalıştıran işletmeler “küçük ölçekli”, 50 - 200 işçi çalıştıran işletmeler “orta ölçekli” şeklinde tanımlamıştır (TÜİK, 2016).

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB) ise 23.08.2012 tarihli ve 790 sayılı resmî gazetede yayınlanan yazısı üzerine küçük ve orta ölçekli sanayi tesislerinin ayrımının belirlenmesinde aşağıdaki kriterleri getirmiştir. *Mikro işletme*: 10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler; *Küçük işletme*: 50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler; *Orta büyüklükteki işletme*: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler”.

3.2.Terme’de Durum

Terme’de daha çok metal ve makine imalatına yönelik atölyelerin yer aldığı bir küçük sanayi sitesi vardır. Bu site, Terme ilçe merkezinde dağınık halde bulunan demir doğrama, oto tamirhaneleri, mobilya, ağaç doğramacıları, fındık patoz imalatçıları ve tamircileri gibi çeşitli işletmelerin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. 1979 yılında inşaatına başlanan ve 96 ortakla 281 işyerine sahip olan Terme Küçük Sanayi Sitesi 1987 yılında hizmete açılmıştır (Terme Kaymakamlığı, 2004), (*Foto 1*). Böylelikle ilçede rekabet ortamı doğmuş, verimlilik ve dayanışma artmış, bunlara paralel olarak yapılan araştırma ve çalışmalar da çoğalmıştır. Bu çalışmalara en iyi örnek Dünya’da ve Türkiye’de ilk defa Terme’de fındık üreticisinin fındık ayıklamadaki sıkıntılarına ve zaman kaybına çözüm olacak “fındık patozu” makinesinin icadıdır.

1965’li yıllarda Mustafa Şahane ve Aslan Akdoğan adlı esnaflar tarafından üretilen makine, sanayi sitesinin devreye girmesiyle birlikte küçük atölyeciler arasında imalatı yaygınlaşmış ve günümüze kadar yeni ilaveler yapılarak geliştirilmiştir (Url-1). Bunlar arasında Küçük Sanayi Sitesi içerisinde yer alan Yaşar Makine ve Tellioğlu Metal gibi bazı sanayi atölyeleri, dar alanda sıkışıp kaldıkları ve genişleme imkânı bulamadıkları Küçük Sanayi Sitesi’nden ayrılarak, kendilerine ait daha geniş alanlara taşınmıştır (*Foto 2*)

Foto 1. Geride Terme ilçe merkezi, önde Terme Küçük Sanayi Sitesi.

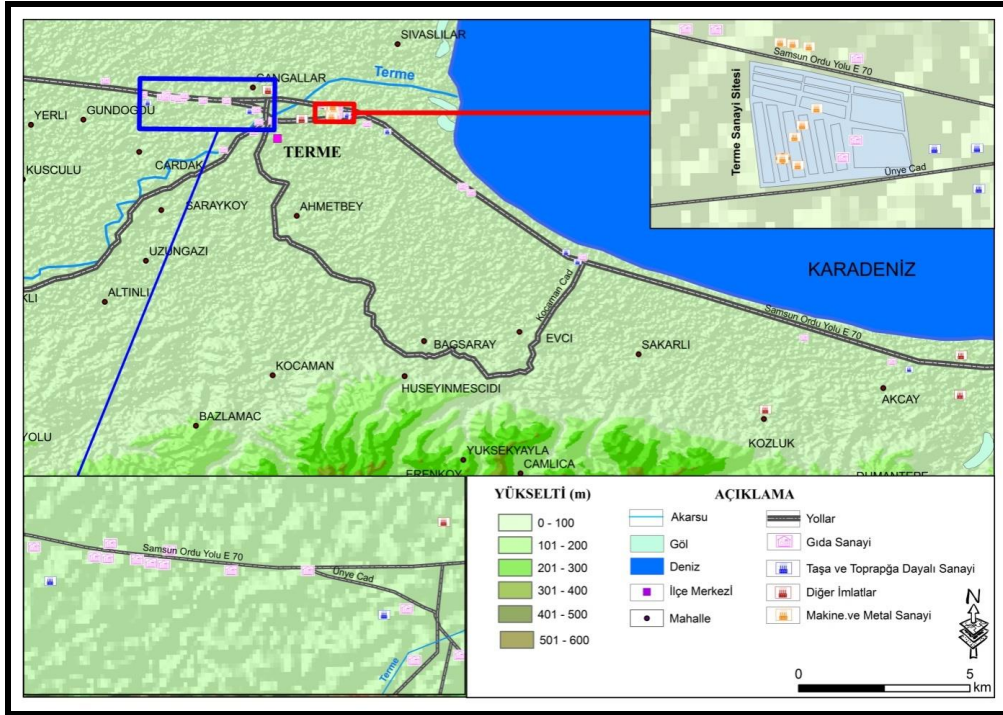
Foto 2. Küçük Sanayi Sitesi karşısında kendisine geniş çalışma alanı bulan tesisler.

Böylece tesisini büyüten sanayi işletmeleri gelişim göstererek mamul madde çeşitliliğini arttırıp seri üretime geçme imkânı bulmuşlardır. Bu sanayi işletmeleri günümüzde çalışanlarının sayısını da arttırarak Terme ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. Bu sanayi işletmelerini kendilerine iyi örnek olarak gören Küçük Sanayi Sitesi içerisinde kalan bazı atölyeler de imalathanelerini daha geniş sahaya taşıyarak gelişim gösterebileceklerini düşünmeye başlamışlardır (Foto 3-4).

Foto 3-4. Küçük Sanayi Sitesi içinde kullanım alanlarının dar olması, sanayi üretimi yapan atölyelerin çalışma şartlarını zorlamaktadır.

Araştırma alanında gıda ürünleri imalatı, metal ve makine imalatı, ağaç ürünleri imalatı ve diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı, gemi ana sanayi ve kimya sanayi olmak üzere başlıca 7 sanayi kolu yer almaktadır. Sanayi tesislerinin önemli bir kısmı Samsun - Ordu karayolu güzergâhında, Terme şehrinin doğu ve batı kesimlerinde toplanmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Terme’de sanayi faaliyetlerinin dağılışı.

Sanayi kuruluşlarının bu alanda toplanmasında pazar, işçi ve hammaddeye kolay erişim gibi elverişli koşullar önemli rol oynamaktadır. Şehir merkezinin batısında, yaklaşık 400 metre uzaklıktan itibaren başlayan sanayi tesislerinin önemli

bir çoğunluğunu gıda sanayi oluşturmaktadır. Gıda sektörü içinde fındık ve pirinç fabrikaları başta gelir. Terme şehrinin doğusuna ise gıda sanayi kolu, metal ve makine imalatı ile diğer metalik olmayan ürünlerin imalatını yapan kuruluşlar çoğunluğu oluşturur. Yine şehrin doğusunda Ünye sınırına yakın kesimde büyük ölçekli sanayi kuruluşu olan Kastamonu Entegre'ye bağlı Samsun Yonga Levha Tesisi yer alır. Şehrin kuzeyinde ise tersane bulunur.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın belirlemiş olduğu kriterlerden; mali bilanço ve satış hasılatı bilgisine her sanayi tesisi için ulaşamadığından, sanayi tesislerinin büyüklüğüne göre sınıflandırılmasında TUİK'in yapmış olduğu tanım ile yüz yüze yapılan görüşmeler dikkate alınmıştır. 1990 yıllarında Terme'de 5 kişiden fazla işçi çalıştıran sadece iki sanayi tesisi vardı (Uzuneminoğlu, 1994: 282) ve büyük çoğunluğunu çok küçük ölçekli sanayi atölyeleri oluşturmaktaydı. Günümüzde ise Terme'de sanayinin zamanla gelişim göstermesiyle bu sayı artmıştır. Buna göre Terme'de yer alan sanayi tesislerinin önemli bir çoğunluğunu küçük sanayi tesisleri oluşturmaktadır. Terme'de yer alan 38 sanayi tesisinden 15'i çok küçük ölçekli 19'u küçük ölçekli 4'ü orta ölçekli 1'i ise büyük ölçeklidir (Tablo 1).

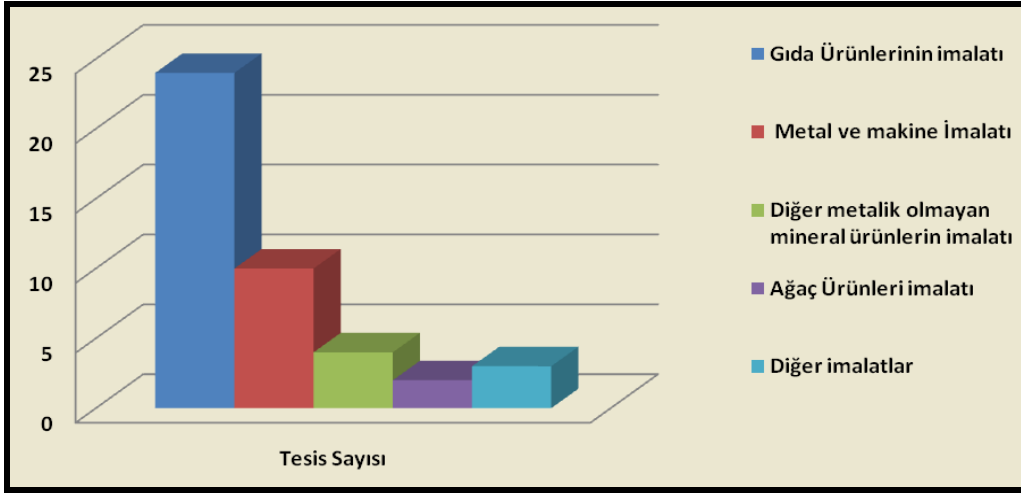
Tablo 1. Terme'de sektörlere göre işletme ve çalışan sayısı.

Sanayi Kolu	0-9	10-49	50-199	200+
<i>Gıda Ürünlerinin imalatı</i>	10	9	3	
<i>Metal ve makine imalatı</i>	4	4	1	
<i>Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı</i>		4		
<i>Ağaç Ürünleri imalatı</i>	1			1
<i>Diğer imalatlar</i>		2		
Toplam	15	19	4	1

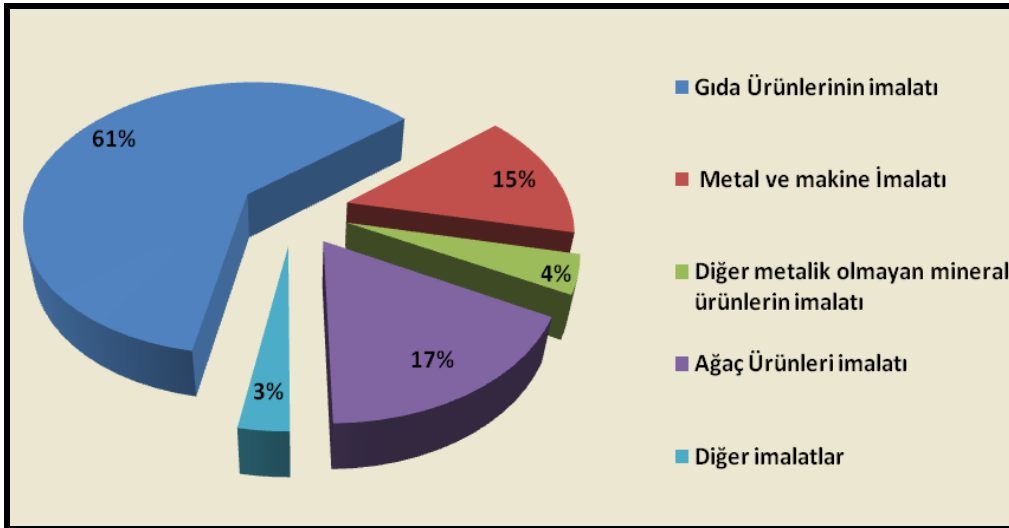
Kaynak: BSTB (2015), Terme TSO ve yüzyüze görüşmelerden faydalanılarak düzenlenmiştir.

Bu tesisler arasında ilçede en fazla faaliyet gösteren sanayi kolu diğer tesislere göre 2 kattan fazla sayıya sahip olan gıda sanayiidir (Şekil 3). Fakat bu sanayi kolunda sadece üç tesis orta büyüklükteki işletmeler arasına girmektedir. Bu sanayi işletmeleri fındık üretiminde faaliyet gösteren Durak Fındık Fabrikası, Karaçuha Fındık Fabrikası ve Elif Fındık Fabrikası'dır. Terme'nin tek büyük ölçekli sanayi işletmesi ise Kastamonu Entegre Fabrikasına bağlı bir kuruluş olan Samsun Yonga Levha tesisidir.

Tesis sayısında olduğu gibi istihdam alanında da çalışanların büyük kısmı da gıda sanayi kolu içinde yer alır. İkinci sırada ise tesis sayısı olarak az bir sayıya sahip olsa da ağaç ürünleri sanayi gelmektedir. Bu sektörde sanayide çalışanların % 11'ini karşılayan ve Terme'nin tek büyük ölçekli sanayi kuruluşu olan Samsun Yonga Levha Tesisi yer almaktadır (Şekil 4).

Şekil 3. Terme’de sanayi faaliyetlerinin dağılımı (Kaynak: BSTB 2015, Terme TSO ve yüzyüze yapılan görüşmeler).

Şekil 4. Terme’de istihdamın sanayi kollarına göre dağılımı (Kaynak: BSTB 2015, Terme TSO ve yüzyüze görüşmeler).

Terme ilçesinde Sanayi tesislerinin kuruluş yeri şartları ve dağılışı değerlendirildiğinde hammaddeye yakınlık en önemli faktörü oluşturmaktadır. Gıda sanayi kolunun temelini oluşturan çeltik ve fındık tarımı ile ağaç ürünleri imalatına hammadde sağlayan kavak üretimi bu açıdan önemli yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra pazara yakınlık ve ulaşım şartları sanayi tesislerinin dağılışını etkileyen bir diğer faktördür. Ulaşım açısından Terme, Orta Karadeniz Bölümü’nü, Doğu Karadeniz Bölümü’ne (Samsun – Ordu yolu üzerinden) ve Anadolu’ya (Samsun – Çorum yolu üzerinden) bağlayan karayolları güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Sanayi işletmelerinin önemli bir çoğunluğu da Samsun-Ordu yoluna paralel bir şekilde

sıralanmıştır. İlçenin önemli merkezlere olan uzaklığı incelendiğinde Terme, önemli bir limana ve demiryoluna sahip olan Samsun il merkezine 58 km, Ankara'ya 471, İstanbul'a 783, Trabzon'a 259 km uzaklıkta olup, Ordu (Ünye) ile sınır komşusudur. Ayrıca ilçedeki sanayi tesisleri sırasıyla yaklaşık 18 ve 34 km uzaklıkta olan Ünye ve Fatsa limanlarından da faydalanabilme imkânına sahiptirler.

3.2.1. Gıda Sanayii

Terme'de sanayi kollarının başında tarıma ve hayvancılığa bağlı olarak gelişen gıda sanayi sektörü gelmektedir. Sektör içerisinde süt ürünleri, fındık ve pirinç imalatı ile birlikte yem sanayi tesisi bulunmaktadır. Bu sanayi kolunda pirinç ve fındık sanayi kuruluşları başı çeker. Her iki sanayi sektöründe de 10'ar tesis yer alır.

TOBB (2015) sanayi veri tabanına göre; Fındık fabrikaları Terme'de gıda sanayi kolu içerisinde % 89'luk oranla en fazla istihdam sağlayan sanayi kuruluşlarıdır. Fabrikalarda çalışanların toplamı 601 iken, bunlardan 6'sı mühendis, 13'ü usta, 2'si teknisyen 18'i ise idari pozisyonda çalışmaktadır. Bu durum bize nitelikli işgücünün oranının düşük olduğunu göstermektedir. İşgücü daha çok Terme çevresinden sağlanırken nitelikli işgücünü de genel olarak firmalar kendi bünyelerinde yetiştirmektedirler. Bu tesislerde, 80.400 ton kavrulmuş iç fındık, kabuklu fındık ve benzeri mamul madde üretilmektedir. Bu sanayi kuruluşlarının başında Durak Fındık Fabrikası (Foto 5), Elif Fındık Fabrikası, Karaçuha Fındık Fabrikası ve Bacacı Fındık Fabrikası gelir (Foto 6-7).

Foto 5. Durak Fındık Fabrikası, (Kaynak: Url-2).

Foto 6-7. Terme’de faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarından Bacacı Fındık Fabrikası.

Terme’de gıda sanayi kolunda en fazla istihdam sağlayan sanayi kuruluşu Durak Fındık Fabrikası’dır. 176 kişiye istihdam sağlayan fabrika, Sakarya’da üç, Terme ve Ünye’de birer olmak üzere Türkiye’de toplam 5 sanayi tesisine sahiptir. İstanbul Sanayi Odası kayıtlarına göre 2013 yılında 607.859.475 TL net satış ile Türkiye’nin ikinci büyük fındık sanayi işletmesi olan Durak Fındık Fabrikası, 2015 yılı kayıtlarına göre ise ilk 500 şirket arasında 889.814.058 TL net satışla 105. sırada yer almıştır (İSO 2015). 1961 yılında Ünye’de kurulan tesis Terme’de ise 1991 yılında faaliyet göstermeye başlamıştır. 2011 yılında da büyüme göstererek Terme’deki tesisin kapasitesini % 35 arttırmıştır (Url-2).

Fındık üretiminde Sanayi kuruluşlarının Terme’yi tercih etmesindeki ana etken hammaddeye yakınlıktır. Hammadde Terme başta olmak üzere, daha çok Salıpazarı, Ünye, Fatsa ve Çarşamba gibi yakın çevreden temin edilir. Fındık fabrikalarının kuruluş yeri tercihinde etkili olan diğer faktörler, ulaşım ve pazar alanlarına kolay erişim imkânındır. Fındık tüm Türkiye ile birlikte İstanbul, Trabzon ve Samsun’daki ihracatçı firmalar aracılığıyla yurt dışına pazarlanmaktadır. Hammadde alımında ve ürünlerin pazarlanmasında tercih edilen ulaşım ise karayoludur.

Günümüzde Türkiye’nin dış ülkelerle yaşadığı siyasi sorunlar ve Ortadoğu’daki karışıklıklar fındık üreticilerini etkilemekte ve önemli bir pazar olan Suriye, Irak ve Rusya gibi ülkelere fındık pazarlanamamaktadır. Belirtilen sorunların yanında Türkiye’nin fiziki şartları da fındık üretimini etkilememiştir. Özellikle iklim koşullarına bağlı olarak gerçekleşen don olayları fındığın yanmasına neden olduğu için sanayi kuruluşlarına hammadde temininde olumsuz yönde tesir etmektedir. İklim şartlarının belirsizlik göstermesinden ötürü gelecek dönemde sanayi kuruluşlarının nasıl bir gelişim göstereceği tahmin edilememekte, fakat buna rağmen üretim teknolojilerini yenileme, makine artırımı ve yeni bina gibi yatırım projeleri fındık sanayi kuruluşlarının gelecek planları arasında yer almaktadır.

Gıda sanayi kolunda fındık fabrikalarından sonra en fazla istihdam sağlayan sanayi kuruluşları pirinç fabrikalarıdır. TOBB 2015 verilerine göre; Toplamda 79 kişiye istihdam sağlayan sanayi kuruluşlarında 7'si mühendis 1'i teknisyen 9'u usta ve 17'si ise idari kadroda çalışmaktadır. Nitelikli işgücü temininde sıkıntı yaşayan firmalar genel olarak kendi elemanlarını kendileri yetiştirmektedir. İhtiyaç durumunda ise Samsun şehri, Çarşamba ve Ünye gibi yakın çevreden temin yoluna gitmektedirler. Terme'de pirinç fabrikalarının sağladığı istihdam oldukça düşüktür. Sadece Has Pirinç fabrikası 26 kişiye istihdam sağlamaktadır (Foto 8). Diğer sanayi kuruluşları ise 10 kişiden az kişiye istihdam sağlayan çok küçük ölçekli sanayi işletmeleridir.

Foto 8. Terme'de Pirinç imalatında en fazla istihdamı sağlayan kuruluş, Has Pirinç Fabrikası (Kaynak: Url-3).

Foto 9-10. Terme'de faal olan; Yaralı ve Pirsan pirinç fabrikaları.

Foto 11-12. Terme’de faal olan Demirtürk ve Onay pirinç fabrikaları.

Yörede faaliyet gösteren fabrikalarda; pirinç, kırık pirinç, pirinç unu ile kepek, kavuz ve (pirincin kalburdan geçirilmesi, öğütülmesi veya diğer işlemleri sonucunda kalan) diğer artıkların üretimi yapılmaktadır. Pirincin hammaddesi olan çeltiğin ilçede yetiştirilmesine bağlı olarak yörede 10 pirinç fabrikası kurulmuştur. Bunun yanında ilçedeki çeltik mahsulü fabrikaların ihtiyacını tam olarak karşılamadığından; Bafra, Alaçam, Tekkeköy gibi yakın çevreden de çeltik temin edilmektedir. Daha az maliyetli üretim için ilçede çeltik üretiminde veriminin artırılması pirinç üretim maliyetini düşürecektir.

Pirinç fabrikalarının Terme’de kuruluşunda hammadde faktörünün yanı sıra pazara yakın olma ve ulaşım şartlarının elverişli olması da önemli etkenlerdir. Böylece ilçenin konumu imalatın pazarlanmasında fabrikalara avantaj sağlamaktadır. Mamul maddenin pazar alanları tüm Türkiye’yi kapsasa da pirinç dağıtımı daha yoğun olarak Karadeniz Bölgesi ve iç bölgelerdedir. Pirinç dağıtımında tercih edilen ulaşım ise karayollarıdır. Taşımacılık sırasında işletmeler kendi araçları ile birlikte nakliye şirketlerinden de faydalanmaktadırlar.

Sanayi işletmeleri, Pirinç üretiminin pazarlanmasında piyasa şartlarına bağlı olarak bazı olumsuzluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu olumsuzluklara neden olan önemli etkenlerden biri de son zamanlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin bazı kesimlerinde yaşanan terör olaylarıdır. Bu durum buralarda pirinç alımına olan talebi azaltmıştır. Ayrıca Terme’de yetiştirilen çeltiğin önemli çoğunluğunu birkaç firma alırken, geri kalanı ülke içinde yakın çevreden karşılanmaktadır. Kısacası; talep istikrarsızlığı, nitelikli işgücü ve hammadde temini gibi sıkıntılardan ötürü firmalar önümüzdeki beş yıl içerisinde nasıl bir gelişim gösterecekleri ile alakalı net bir fikre sahip değiller. Buna karşın işletmeler genel olarak üretim teknolojilerini yenileme, makine artırım ve yeni bina gibi yatırım projelerini düşünmektedirler. Bu durumun oluşmasında pirinç mamulüne olan talebin fazla olması ve daha önce de belirtildiği gibi kuruluş yerinin sahip olduğu bazı elverişli koşullardır.

Terme’de gıda sanayi kolunda faaliyet gösteren bir diğer sanayi işletmesi Haşinoğlu Yumurta Fabrikasıdır. Hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak gelişen ve 25.000 m²’lik alanda kurulan fabrika 34 kişiye istihdam sağlamaktadır. Küçük ölçekli sanayi işletmesi, 1980 yılında günlük 10.000 adet yumurta üretimi ile faaliyetlerine başlamıştır. Üretim kapasitesini her geçen yıl arttıran fabrika, işletme mamullerini yakın çevreye Orta Karadeniz ve Doğu Karadeniz Bölümü’ne pazarlamaktadır (Url-4). Türkiye’deki güçlü rekabete ve tanıtım eksikliğine bağlı olarak imalatlar tüm Türkiye’ye pazarlanamamaktadır. Bunun yanında sanayi işletmesi üretilen sanayi ürünlerinin % 5’ini ihraç etmektedir. Bu ülkelerin başında ise Türkiye’nin güneydoğu ve kuzeydoğusunda yer alan Gürcistan, Azerbaycan ve Irak gelmektedir.

Terme’de süt ürünlerinde faaliyet gösteren en önemli kuruluş Terme Tekin Süt Ürünleri Fabrikasıdır. Sanayi işletmesi 1990 yılında Terme’nin 100 m²’lik bir alanda Akbucak Köyünde kuruldu (Url-5). Günümüzde ise tesisini büyüten firma, 300m²’lik bir alanda 24 kişiye istihdam sağlamaktadır. Aynı zamanda Sanayi kuruluşu ürettikleri mamulün ana hammaddesini oluşturan sütü Terme ilçe sınırlarındaki mahallelerde (köylerde) yer alan üreticilerinden toplayarak yöre halkı içinde bir gelir kapısı oluşturmaktadır. Sanayi tesisinde kaşar peyniri, tulum peyniri, beyaz peynir, yoğurt, ayran, tereyağı ve yöresel peynir çeşitleri üretimi yapılmaktadır.

3.2.2. Metal İşleme ve Makine İmalatı

Terme’de sanayi kolları arasında hem istihdam hem de tesis sayısı bakımından ikinci sırada metal ve makine sanayi kolu gelmektedir. Makine sanayi sektöründe faaliyet gösteren bazı firmalar aynı zamanda metal sanayi sektöründe de faaliyet gösterdikleri için iki sanayi kolu bir konu başlığı altında toplanmıştır.

Terme’de metal ve makine imalatı üzerine faaliyet gösteren ve TUIK’ın kullandığı NACE.2 sınıflandırma sistemine göre kod numaraları 25,28 ve 29 olan sanayi işletmeleri; Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) (25), Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı (28) ile Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı (29) sektörlerinde mamul madde üretmektedir. Bu sektörler de kendi içerisinde farklı imalat kollarına ayrılmaktadır. Bu kollar içerisinde Terme’de metal ve makine sanayi kolunda üretilen mamul maddeler aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak verilmiştir (Tablo 2, 3 ve 4).

Tablo 2. Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı sektörüne bağlı olarak Terme’de üretilen mamul maddeler.

NACE kodu	28. Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı
28.22.17.95	Devamlı hareketli elevatörler veya konveyörler, mallar veya malzemeler için olanlar (pnömatik elevatörler ve konveyörler, özellikle yeraltında kullanmak için olanlar ile kova tipi ve bant tipi olanlar hariç).

28.22.17.50	Kova tipi, devamlı hareketli elevatörler ve konveyörler, mal veya malzemeler için olanlar
28.22.17.70	Bant tipi, devamlı hareketli elevatörler ve konveyörler, mal veya malzemeler için olanlar
28.22.19.30	HS 84.25'deki (Palanga, vinç (basamaklı hariç), bocurgat, ırgat, krikolar), 84.27'deki (Forkliftler; kaldırma, istifleme tertibatlı şaryolar) ve 84.28'deki (Kaldırma, istifleme, yükleme, boşaltma makine ve cihazları) makinelerin parçaları (asansörler, skipli yük asansörleri veya yürüyen merdivenler hariç)
28.29.21.80	Paketleme veya ambalajlama için makineler (şişeleri, teneke kutuları, kutuları, torbaları ve diğer muhafaza kaplarını doldurmak, kapatmak, mühürlemek, kapsüllemek veya etiketlemek için olanlar hariç)
28.30.70.40	Kendinden yüklemeli veya kendinden boşaltmalı römorklar (tarım için)
28.30.59.70	Hasat makineleri (üzüm hasat makineleri dahil) (kombine hasat ve harman makineleri, kök veya yumru hasat makineleri, hayvan yemi hasat makineleri hariç)
28.30.85.00	Kümes hayvanları muhafaza makineleri (civcivler için ana makineleri ve kuluçka makineleri hariç)
28.30.83.00	Hayvan yemi hazırlama makineleri ve cihazları
28.92.40.50	Beton ve harç karıştırıcılar
28.93.13.00	Değirmencilik sanayinde kullanılan veya hububat ya da kuru baklagillerin işlenmesi için kullanılan makineler (çiftlik tipi makineler hariç)
28.93.17.70	Başka yerde sınıflandırılmamış makineler, gıda veya içeceklerin hazırlanması veya imalatı için olanlar;
28.93.20.00	Tohumların, tanelerin veya kuru baklagillerin temizlenmesi, tasnif edilmesi veya derecelendirilmesi için kullanılan makineler

Kaynak: TOBB (2016) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 3. Metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç) sektörüne bağlı olarak Terme'de üretilen mamul maddeler

NACE kodu	25. Metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)
25.11.23.10	Yapı iskeleleri, beton kalıpları, payandalar/maden ocağı destekleri (payandaları) için demir veya çelik ekipmanlar (maden kuyusu iskeleleri ile üst yapılar, genişletilebilir batardo kirişleri, borudan iskeleler ve benzeri ekipmanlar dahil)
25.29.11.30	Rezervuarlar, tanklar, fiçılar ve benzeri konteynerler, sıvılar için, demirden veya çelikten, kapasitesi > 300 litre olanlar (mekanik veya termal ekipmanlı olanlar ile iç yüzeyi kaplanmış veya ısı yalıtımlı olanlar hariç)
25.29.11.50	Rezervuarlar, tanklar, fiçılar ve benzeri konteynerler, katılar için, demirden veya çelikten, kapasitesi > 300 litre olanlar (mekanik veya termal ekipmanlı olanlar hariç)

Kaynak: TOBB (2016) veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 4. Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı sektörüne bağlı olarak Terme’de üretilen mamul maddeler

NACE kodu	29. Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı
29.20.23.00	Diğer treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork), yük taşımak için yaşar makine ve Karadeniz
29.20.10.50	Kamyonların, kamyonetlerin, otobüslerin, minibüslerin, vagonların, traktörlerin, damperli kamyonların ve özel amaçlı motorlu kara taşıtlarının karoserleri (tamamen donatılmış veya tamamlanmamış karoserler, taşıma kapasitesi ≥ 10 kişi olanlar dahil)
29.10.59.90	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer özel amaçlı motorlu kara taşıtları

Kaynak: TOBB (2016) veri tabanından derlenmiştir.

Metal ve makine sanayi kolu en fazla istihdam sağlayan 3. sektör durumundadır. Bu sektörün önemli bir çoğunluğu Terme Küçük Sanayi Sitesi’nde yer alan atölyelerden oluşmakta ve çalışan sayısı 10’u geçmeyen çok küçük ölçekli işletmelerdir. Sektörün en önemli sanayi işletmelerini Yaşar grup adı altında birleşen Yaşar Makine ve Yaşar Metal ile Tellioglu Metal sanayi oluşturmaktadır. Orta büyüklükteki işletme olan Yaşar Makine Sanayi 120 kişiye istihdam sağlayarak ilçe’de bu sektörde ilk sırada yer alır. Diğer sanayi işletmelerinden Tellioglu Metal Sanayi 45 kişiye, Yaşar Metal Sanayi ise 38 kişiye istihdam sağlamaktadır. Bu özellikleri ile küçük ölçekli sanayi işletmesi kapsamındadırlar.

Terme’de tarım ve hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak gelişen gıda sanayi ürünlerini işleyecek makineye ihtiyaç duyulması, yöredeki girişimcilik ruhu ve işletmecilerin doğup büyüdükları ilçenin kalkınmasına katkı sağlama isteği gibi faktörler makine sanayinin ortaya çıkışında önemli etkenler olmuştur. Bahsedilen nedenlerle 1969 yılında kurulan Yaşar Makine, yörede önemli sayıda istihdam sağlamaktadır. 2001 yılına kadar Terme Küçük Sanayi Sitesi’nde faaliyet gösteren sektör, daha sonra Terme Küçük Sanayi Sitesi’nin karşısına taşınmıştır (Foto 10). Sanayi tesisinin yer değiştirmesinde; ilk kurulduğu alanın dar olması ve gelişimine engel olması ile imal ettikleri ürünleri Türkiye geneline ve yurtdışına hitap edecek seviyeye çıkarma isteği gibi faktörler etkili olmuştur. 12.000 m² kapalı alan ve 22.000 m² açık alana sahip olan yeni tesis, çeltik, pirinç ve fındık işleme makineleri, araç üstü ekipmanları ve tahıl taşıma ekipmanları imalatı alanında faaliyet göstermektedir (Foto 13-14-15-16-17). Özellikle çeltik ve pirinç işleme sektörüne önemli bir ivme yakalayan sanayi sektörü Edirne’de pirinç fabrikası açarak bir yandan pirinç imalatında bulunurken bir yandan da kendi üretimi olan makinelerini daha iyi test etme imkânı yakalamıştır.

Foto 13. Yaşar Makine Sanayi.

Çeltik ve Pirinç İşleme Makinası	Tahıl Kurutma Makinası
Araç Üstü Ekipmanı	Fındık Temizleme Makinası

Foto 14-15-16-17. Yaşar Makine Sanayi'nde imal edilen mamuller (Kaynak: Url-6).

Son beş yıla kadar üretim kapasitesini iki kata yakın arttıran Yaşar Makine, Samsun'un en fazla ihracat yapan firmalarından biri konumundadır (Url-6). Sanayi Ürünlerini Türkiye ile birlikte başta Asya ve Afrika ülkeleri olmak üzere, dünyanın 20'den fazla ülkesine pazarlamaktadır. İhraç edilen mamul maddelerin oranı % 60'a ulaşmakta ve Rusya, Ukrayna, Libya, Ortadoğu ve Latin Amerika dışarıda başta gelen yerleri oluşturmaktadır. Fakat tanıtımın yeterli olmaması ihracatı zorlaştırabilmektedir. Örneğin Yaşar Makine ürettiği mamullerden örnekleri Latin Amerika'ya göndermiş ve gönderilen makineler alıcı ülkeler tarafından kaliteli bulunmuş ve beğenilmiştir. Fakat Arjantinli iş adamı makinenin daha ucuz olmasının düşündürücü olduğunu belirtmiştir. Müşterilerin böyle bir canıya kapılmalarında üretilen makinelerin tanıtımında bir problem olduğunu göstermektedir.

Yaşar Makine imal ettiğı ürünlerin hammaddesini daha çok şehir dışından sağlamaktadır. Krom İstanbul'dan ithalat firmaları aracılığıyla sağlanırken teknik malzemeler Konya'dan, siyah saç ve profil ise Samsun şehrinden ve Ereğli'den temin edilmektedir. Her ne kadar sanayi tesisi temin edilen hammaddeye yakın olmasa da çeltiğın ve fıındığın altyapısının burada olması, firma sahibinin Terme'li olması ve ilçenin kalkınmasında faydalı olma düşüncesi gibi faktörler tesisin kuruluş ve gelişiminde ilçede yer almasında etkili olmuştur. Bunun yanında Terme'nin elverişli konuma sahip olması ve önemli ulaşım yolları üzerinde olması bir diğerk etkenlerdir. Hammadde temininde ve mamulün pazarlanmasında ilk tercih edilen ulaşım sektörü karayollarıdır. Samsun limanı ve İstanbul limanından da zaman zaman faydalanan firma bu şekilde ikinci ulaşım tercihi olarak denizyolunu kullanmaktadır (Foto 18-19).

	
<i>Yaşar Makine yeni üretime geçirmiş olduğı fıındık verimlilik (randıman) makinası</i>	<i>Çeltik ürününün verimliliğinin belirlenmesinde kullanılan çeltik randıman makinası</i>

Foto 18-19. Yaşar Makinenin üretime geçirmiş olduğı mamuller (Kaynak: Url-6)

Terme’de tarım ve ormanlık arazilerin geniş yer kaplaması ve arsa sahiplerinin yüksek fiyat talep etmesi gibi etkenlerden ötürü bazı sanayi kuruluşları ve yatırımcılar uygun alan bulmakta zorlanmaktadır. Bu kuruluşlardan biri de Yaşar Makine’dir. Sanayi kuruluşu önümüzdeki beş yıl içerisinde tesisini genişletebilecek alan bulunması halinde büyüyeceklerini öngörmektedir. Bu arzuyla hareket eden firma proje ve AR-GE çalışmalarına önem vermektedir. Yaşar Makine’nin projeleri arasında üretim teknolojilerini yenileme, makine artırımı ve yeni bina inşası yer almaktadır

Yaşar Makine her ne kadar 2001 yılında daha geniş bir yere taşınsa da günümüzde bu yer de yeterli gelmemekte ve tesisi daha da genişletmeyi düşünmektedir. Fakat sanayi işletmesi, Terme’de ova ve ormanlık alanın geniş yer kaplaması, arsa sahiplerinin yüksek ücret talep etmesi ve belediye ile arsa talebi konusunda bir neticeye varılamaması gibi etkenlere bağlı olarak ilçede uygun bir yer bulmakta sıkıntı çekmektedir. Sanayi kuruluşu önümüzdeki beş yıl içerisinde tesisini genişletebilecek alan bulunması halinde büyüyeceklerini öngörmektedir. Bu hedefler doğrultusunda proje ve ARGE çalışmalarına olan yatırımları devam eden Yaşar Makine’nin ileriye yönelik planları arasında üretim teknolojilerini yenileme, makine artırımı ve yeni bina inşası yer almaktadır.

Yaşar Makine, nitelikli istihdam ve teknoloji eksikliği ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. Firma nitelikli işgücü bulmada karşılaştığı sıkıntıyı daha çok kendi işçisini yetiştirerek çözme yoluna gitmiştir. Bunun dışında vasıflı eleman Çarşamba, Ünye ve Samsun şehri gibi yakın çevreden temin edilmektedir. İlçede endüstri meslek lisesinde çıraklık eğitimiyle alakalı bir çalışma olsa da bu yeterli gelmemektedir. Bu sorunların çözümünde üniversite ile işbirliği içerisinde çalışmak yararlı olacaktır.

Terme’de metal sanayi sektöründe faaliyet gösteren sanayi işletmeleri arasında öne çıkan bir diğer firma Tellioğlu Metal Sanayi’dir. 1990 yılında 80 m² alanda ticari faaliyetine başlayan ve iki yıl içerisinde Terme Sanayi Sitesi’nde 2 şubesiyle hizmet veren işletme 1997 yılında kurumsallaşma yolunda ilk adımını atarak Tellioğlu Metal Sanayi ve Limitet Şirketi adını almıştır (Url-7). 2009 yılında ise Samsun - Ordu E 70 karayolu üzerinde yer alan tesis Terme Sanayi Sitesi’nin karşısında 5000 m²’lik alana taşınmış ve 2014 yılında bulunduğu alanı genişleterek 25.000 m²’lik alan üzerinde kurulmuştur (Foto 20-21-22). Tellioğlu Metal Sanayi’nin bu denli gelişim göstermesinde ve Terme’de kuruluşunda yerel rekabet yokluğu ve arsa sahipliği faktörleri başta gelmektedir.

Foto 20-21-22. Tellioğlu Metal Sanayi (Kaynak: Url-7).

Çok çeşitli ürün imalatında bulunan işletmede imalatla öne çıkan mallar sac, çatı çivileri, çatı olukları, profiller, elektrikli el aletleri vb. mamul maddeler gelmektedir. Bu imalatların taşınmasında ve hammaddenin temininde ulaşım sektörü olarak karayolu tercih edilmektedir. 2004 yılından bu yana da mamul maddenin pazarlamasında kendi araçlarını kullanmakta olan firma günümüzde 20'ye yakın sevkiyat aracına sahiptir. Hammadde daha çok yurtiçinden temin edilirken, mamul madde ise Sinop'tan Artvin'e, Tokat'tan Sivas'a kadar olan yakın çevredeki 15 il ve 80 ilçeye dağıtılmaktadır. İmalatın Karadeniz Bölgesi'ne ve iç bölgelere pazarlanmasında ulaşım şartlarının elverişliliği önemli bir etkidir.

İşletme sahipleri Terme'deki durumları hakkında gelecek 5 yıl içerisinde büyüyecekleri öngörüsünde bulunurken yeni bina ve makine artırımı gibi yatırım projeleri vardır. Fakat özellikle saha olarak yeni üniteler kurma düşüncesine sahip olsa da tesisi genişletecek uygun yer bulma konusunda sıkıntı çekmektedir.

3.2.3. Taşa Toprağa Dayalı Sanayi ve Diğer Metalik Olmayan Ürünler İmalatı

Terme’de diğer metalik olmayan ürünlerin imalatı, en az istihdam sağlayan ve en az tesis sayısına sahip sektörlerden biridir. Bu sanayi kolunda faaliyet gösteren kuruluşlar inşaat amaçlı beton ürünleri, hazır beton, beton alçı ve çimentodan yapılmış diğer ürünlerin imalatını gerçekleştirmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Terme’de Diğer Metalik olmayan ürünlerin imalatında faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarında imal edilen ürünler.

NACE kodu	Diğer Metalik olmayan ürünlerin imalatı
23.61.11.50.00	Karolar, döşeme taşları ve benzeri ürünler, çimentodan, betondan veya suni taştan olanlar (inşaat blokları ve tuğlaları hariç)
23.63.10.00.00	Hazır beton
23.69.19.30.00	Borular, çimento, beton veya suni taşlardan
23.69.19.80.02	Betondan bordür taşları

Kaynak: TOBB (2016) veri tabanından derlenmiştir.

Taşa Toprağa Dayalı sanayi kolunda faaliyet gösteren üç kuruluşta toplam 55 kişi istihdam ederken üç sanayi kuruluşu da küçük ölçekli işletme kapsamındadır (Foto 23-24). Sanayi kolunda çalışan işçilerin 13’ünü ustabaşı ve teknisyenler oluşturmaktadır.

Foto 23-24. Yeşilırmak Beton Sanayi.

Hammadde daha çok Ünye, Kavak, Tokat, Lâdik, Terme ve yakın çevresinden temin edilmektedir. İşlenen hammaddeler ise yakın çevre illere, belediyeler ve Karayolları Müdürlüklülerine pazarlanmaktadır. Hammadde alımı ve mamul maddenin pazarlanması yörede demiryolu da olmadığından karayolu ile taşınmaktadır. Bazı kuruluşlar sevkiyat sırasında bazı güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Karşılaşılan en önemli güçlüklerden biri imalatların çevre illere dağıtımı sırasında yararlanılan nakliyenin geri dönüşlerde boş dönmesinden ötürü daha fazla ücret talep etmesidir. Bu durum rekabet fazlalığının ve talep istikrarsızlığının olduğu bir ortamda mamul maddenin maliyetini arttırmaktadır.

Terme’de taşa toprağa dayalı sanayi kolu yeterli gelişimi gösterememektedir. Kuruluşlar daha çok belediye ve karayolları müdürlüklerinden gelen talebe göre üretim yapmaktadır. Fakat ürün talebi sürekli olmadığından dolayı yaşanan istikrarsızlık imalatı aksatmaktadır. Aynı zamanda Terme’de inşaat sektörünün çok fazla gelişmemesi de sektörü etkileyen bir diğer etkidir. Ayrıca bu sanayi sektöründe rekabet fazlalığı da vardır. Buna göre kuruluşların rekabet edebilmeleri için en düşük maliyetle ve kaliteli imalat gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Hammaddenin sadece Terme’den değil daha uzak çevreden; Kavak, Ladik ve Tokat’tan temin edilmesi ise maliyeti arttırmaktadır.

3.2.4. Ağaç Ürünleri İmalatı

Ağaç ürünleri sanayi sektörü Terme’de sanayi kolları arasında en az kuruluşa sahip olmasına karşın en fazla istihdam sağlayan ikinci sektördür. Bu istihdamın büyük bir çoğunluğunu da Terme Kastamonu Entegre Fabrikasına bağlı bir kuruluş olan Samsun Yonga Levha Tesisi oluşturmaktadır. 210 kişiye istihdam sağlayan firma, Terme’nin tek büyük ölçekli sanayi işletmesidir. Kastamonu Entegre Fabrikası, 1937 yılında temelleri atılan ağaç ürünleri ve temizlik ürünleri alanında faaliyet gösteren Hayat Holding bünyesinde kurulmuştur. 1969 yılında kurulan Kastamonu Entegre Türkiye’de 8 (Kastamonu’da yonga levha ve MDF; Adana’da MDF; Gebze’de MDF ve yonga levha; Balıkesir, Tarsus ve Samsun’da yonga levha) yurtdışında ise 5 fabrikaya sahiptir (Bulgaristan’da yonga levha, Romanya’da kapı paneli ve yonga levha, Bosna-Hersek’te kraft kâğıdı, Rusya Federasyonu Tataristan’da MDF).

Sektörün yurtdışına açılmasında, Türkiye’nin yıllık büyümesine oranla daha fazla büyüme göstermesi, pazarda gelişmeyi sürdürebilir hale getirmek için yeni alanlara ihtiyaç duyulması, Türkiye’den yurt dışına olan ihracatın nakliye açısından maliyetli olması ve Türkiye’de ağaç hammaddesinin pahalı olmasına bağlı olarak orman kaynaklarına yakın olma isteği gibi faktörler etkili olmuştur. Her ne kadar yurt dışında yeni fabrikalar açılrsa da Türkiye’den de dışsatımını sürdürmeye devam eden firma, İstanbul Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği’nin düzenlemiş olduğu 2014 yılının en başarılı ihracatçıları ödül programında birinci olmuştur (İİB, 2014). 2014 yılı itibariyle yıllık 2 milyon m³ MDF, 2,5 milyon m³ yonga levha, 60 milyon m² laminat parke ve 19,5 milyon adet kapı paneli ile toplamda 4,5 milyon m³ ahşap levha üretimi kapasitesi ile Avrupa’da sektöründe dördüncü, Dünya’da ise dokuzuncu sırada yer alan Kastamonu Entegre, (Url-8) günümüzde de Türkiye’de de ürün gruplarına göre yüzde 25-50 düzeyinde pazar payına sahiptir (Url-9). Ayrıca sanayi işletmesi Türkiye’de ağaç bazlı panel üretiminde ilk sırada yer alırken ISO’nun düzenlediği ilk 500 şirket sıralamasında 2015 verilerine göre 41. sırada yer almaktadır (İSO, 2015). Ağaç ürünleri sanayi sektöründe Dünya’da sayılı şirketler arasına giren Kastamonu Entegre fabrikasının Terme’ye de tesis kurması ilçe ekonomisine önemli

katkı sağlamaktadır. İşçilerin önemli bir bölümünün yerel halktan karşılanması nedeniyle, ilçeye doğrudan katkı sağlayan Fabrika, odun hammaddesi üreten çiftçilere, odunları yarı mamul duruma getiren kereste fabrikalarına, hammaddenin ve üretilen mamullerin taşınmasında nakliye şirketlerine kadar birçok kesime de dolaylı da olsa olumlu etkide bulunmaktadır.

Kastamonu Entegre 15 Haziran 2009 yılında Terme ilçesinde faaliyet gösteren Yontaş Yonga Levha Tesisini devralmış ve aynı yıl içerisinde Temmuz ayında da üretime başlamıştır (Foto 25-26-27). 33.710 m²'si kapalı olmak üzere toplam 81.440 m² alan üzerine kurulan fabrika bünyesinde bir adet (229.000 m³ / yıl üretim kapasitesine sahip) *yonga levha* ve iki adet de (toplam 1.680.000 adet/yıl üretim kapasitesine sahip) *melamin kaplama* tesisi barındırmaktadır (KEAS, 2015).

Foto 25-26-27. Terme’de Kastamonu Entegre Fabrikası kuruluş yeri (Google Earth’den) ve fabrikadan görünüm (Kaynak: Url-3).

Kastamonu Entegre Fabrikası, Terme ilçesindeki sanayi tesisinde çoğu Terme ve Ünye’den gelenlerden oluşan, 35’i nitelikli olmak üzere toplamda 192 kişiye istihdam sağlamakta ve bu sayı taşeronlarla birlikte 210’a ulaşmaktadır. İşçiler fabrikaya geliş gidişlerinde firmanın tahsis ettiği servisten faydalanmaktadırlar. Firma

yöredeki diğer sanayi kuruluşlarında olduğu gibi nitelikli personel temininde zorlanmaktadır. Fabrika bu sorunu İstanbul, Trabzon ve Samsun'dan sağladığı vasıflı elemanlarla çözmeye çalışmaktadır.

Kastamonu Entegre'nin Terme'de kuruluşunda etkili olan en önemli faktörlerden biri hammaddeye yakın olmaktır. Tesis hammadde ihtiyacını Giresun ve Amasya Orman Bölge Müdürlüklerine bağlı kurumlardan karşılayarak yerli hammadde kaynaklarından faydalanmaktadır. Bu hammaddelerin yaklaşık % 90'ını çam ağaçları % 6-7'sini kavak, geri kalanını ise kayın ağaçları oluşturmaktadır. Sanayi işletmesi kavağın tamamını Terme ve Çarşamba'dan sağlamakta, böylece yöre halkı içinde bir gelir kapısı oluşturmaktadır (Foto 28).

Foto 28. Terme'de atölye tipi ağaç işleme tesislerinden biri.

Kavak ağacı yetiştirilmesinde Terme (özellikle Gölardı) önemli bir yere sahiptir. Terme Kastamonu Entegre hem yöredeki kavak ağaçlarından faydalanmakta hem de kavak ağacına bağlı üretim yapan tesislerden çıkan sanayi atıklarını üretimde değerlendirmektedir. Böylece hammadde maliyetini düşürerek rekabet gücünü arttırmaktadır. Fakat Son iyi yıldır fındık fiyatlarının artması ve para kazandırmaya başlaması nedeniyle çiftçiler kavak ağaçlarını olgunlaşmadan söküp fındık tarımına yönelmeye başlamışlardır. Böylece zamansız kesilen kavaklar hem çiftçiye hem de sanayiciyi zarara uğratmaktadır. Bu durum Samsun Yonga Levha tesisini kısmen de olsa etkilemektedir. Fakat sıkıntının bu şekilde devam etmesi ileride firmanın daha fazla etkilenmesine neden olabilir.

Samsun Yonga Levha tesisinin yanında Terme'de ağaç ürünleri sanayiinde faaliyet gösteren, kavakların soyma işlemini yaparak yarı mamul hale getiren ve

kontrplak üreten firmalara hammadde sağlayan Eksen Entegre Fabrikası da kavakların bu şekilde erken sökülmesinden ötürü hammadde temini açısından sıkıntıya düşmektedir. Fabrika sahibi Sedat Çevik konuyla ilgili olarak yerel bir gazete de şu ifadelerde bulunmuştur: *Eğer kavaklar olgunlaşmadan kesilmeye devam ederse piyasada Kavak popülasyonu gerçekten zarar görecektir. Son günlerde adeta kavak kesimleri arttı. Herkes fındık dikme yarışına girdi. Kavak ağacının olgunlaşması ve verimli bir kereste olarak kullanılabilmesi için en az 10 yaşında olması lazım ki üretici zarar etmesin. Ama şimdi 6-7 yaşındaki kavaklarını kesenler bize geliyor ama ikna edemiyoruz. Fındık furyası başladı adeta, şimdi fındık kâr ettirebilir ama ilerleyen yıllarda arz-talep dengesi oluşunca fındık eski seyrine dönecektir. Üretici acele edip gencecik kavakları katlediyorlar, hem kendileri zarar ediyor hem milli ekonomi bu durumdan zarar ediyor. Terme Hammadde merkezi olan bir yer değil eğer önlem alınmazsa ithal eden bir yere dönüşür bu durum kereste sanayisini hammadde temininde sıkıntıya sokabilir* (Terme Vizyon Gazetesi, 2015) (Foto 29).

Foto 29. Terme’de kavak ağaçlarının kesilerek yerine fındık ağaçlarının dikilmeye başlanmasını manşetine çeken yerel gazete (Kaynak: Vizyon Gazetesi , 2015).

Kastamonu Entegre Fabrikası Orta Amerika’dan, Hindistan’a kadar 71 ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir. Balkanlar, Rusya, Ukrayna, Türkî Cumhuriyetleri, İran, Irak, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ihracat gerçekleştirilen pazarların başında gelmektedir. Fabrikanın Türkiye üzerinden yapmış olduğu 100 milyon doları aşan dışsatım hacmiyle de sektördeki ihracat payı yaklaşık yüzde 35 seviyesine ulaşmaktadır (KSO: 26-27).

Samsun Yonga Levha Tesisi kuruluş yeri açısından hammaddeye yakın bir bölgede kurulmasına karşın pazar alanlarına uzak kalmaktadır. Yine de sanayi tesisi yurt içi ve yurt dışında sanayi ürünlerini geniş alana pazarlayabilmektedir. Başta Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu olmak üzere; Ankara, Kırıkkale, Kayseri gibi yurtiçinde birçok satış noktasına sevk edilen ürünler yurtdışında da Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Türkmenistan ve Kafkas ülkelerinin yanı sıra, Ortadoğu'da İran ve Irak gibi ülkelere de ihraç edilmektedir. Türkiye'de hammadde maliyeti yüksek olmasına karşın ihraç edilen alanlarda ormanlık alanların çok fazla yer kaplamaması ile tarihi ve kültürel bağlar sanayi tesisinin bu bölgelere olan ihracatını kolaylaştırmakta ve daha az maliyetle üretim sağlayan ülkelere karşın rekabet gücünü arttırmaktadır. Kastamonu Entegre tesisleri içerisinde yaklaşık %40 ile en yüksek ihracat oranına sahip olan Samsun Yonga Levha, karayolunun yanı sıra, denizyolu taşımacılığını da aktif olarak kullanmaktadır (KEAS 2015).

Ağaç ürünleri sanayi sektöründe sorunların başında hammadde temininde yaşanan sıkıntılar gelmektedir. Türkiye'de mobilya sektöründe endüstriyel odunun yaklaşık yüzde 60'ı yurtiçinden temin edilirken geri kalanı ithalat yolu ile büyük ölçüde ABD, Şili, Arjantin ve Kanada'dan karşılanmaktadır. Sektörde rekabet gücünü olumsuz etkileyen bu durumun oluşmasında yurtiçinde hammaddelerin yeterli miktarda ve kalitede olmaması, yurtiçindeki mevcut hammaddelerin yüksek maliyetler ile üretilmesi ve kullanılması (Uzun, 2015) başı çekmektedir. Bu durum Kastamonu Entegre Tesislerini de etkilemekte ve daha fazla maliyetle mamul madde üretilmesine neden olmaktadır. Konu ile ilgili olarak firma Genel Müdürü Haluk Yıldız reel sektör haberlerine yer verilen bir gazetede verdiği röportajda şunlara değinmiştir (Haberortak, 2014).

“Türkiye’de doğal ormanlardan temin edilen odun hammaddesi kalite ve fiyat açısından Avrupalı üreticilere göre bizler için dezavantajlı bir duruma neden olmakta ve ithalatı körükleyerek yerli sanayiciyi zor durumda bırakmaktadır. Odun fiyatlarımız Avrupa’daki fiyatların iki misli, Rusya-Ukrayna-Amerika gibi ülkelere 3-4 misli daha pahalıdır. Levha maliyeti içinde, odun hammaddesinin etkisi yüzde 45-50’dir. Sektör olarak beklentimiz 12 milyar dolarlık ağaç ve orman ürünleri sektörünün (kağıt hariç) en önemli girdisi olan odun maliyetinin azaltılması ve Avrupa ve Amerika ile aynı şartlara getirilmesidir.

3.2.5. Gemi İnşa Sanayi / Terme Tersanesi

Gemi İnşa Sektörü raporunda belirtildiği üzere; Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber tersaneciliğe özel bir önem verilmiş, üretim teknikleri ile modern teknolojiyi, eğitimle beraber aynı potada eriterek gelişimini sürdüren Türk gemi inşa sektörü 1990’ların başından beri uluslararası bilinirliği olan bir marka haline gelmiştir. Ayrıca Türkiye’nin sahip olduğu coğrafi konum gemi sanayi sektörünün gelişiminde önemli

bir etkiye sahiptir. Günümüzde Türkiye’de 87 adet faal tersane bulunmaktadır. Bunlardan 84 tanesi özel sektöre, 3 tanesi de Türk Silahlı Kuvvetlerine aittir (T.C. Ekonomi Bakanlığı 2014).

Gemi inşa sektörü; çelik sanayi, makina imalat sanayi, elektrik-elektronik sanayi, boya sanayi, lastik-plastik sanayi ve mobilya gibi pek çok sanayi koluyla işbirliği içerisinde. Bu anlamda sektörün emek yoğun niteliği ve oluşturduğu geniş faaliyet alanı ile Türkiye’deki istihdam sorununun çözümüne önemli katkılarda bulunmaktadır (Kahramanca, 2013). Böylece Terme’de kurulan tersane, ilçede iş gücünü arttırmada yöre ticaretinin gelişmesine faydalı olmada ve sektöre bağlı yan sanayiye aktif olması durumunda önemli katkı sağlayacaktır.

Terme Tersanesi 2007 yılında devlet desteğiyle temeli atılan ve 2008’da açılışı yapılarak faaliyete geçmiştir. 10.000 m² kapalı olmak üzere 90.000 m² alan üzerine kurulu Samsun ilinin ilk ve tek tersanesidir. Tersane 1 adet 20 tonluk mobil vinç, 2 adet forklife, 1 adet Tıra, 150 tonluk blok taşıma arabasına ve yeterli sayıda gazaltı, tozaltı ve kaynak robotlarına sahiptir. İlk açıldığında 550 kişiye istihdam sağlayan tersanede 1 römorkör, 2 adet 4 bin 500 tonluk nehir tipi kuru yük gemisi imalatı gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden Türkiye’de pek çok sektör gibi olumsuz etkilenmiştir. Bu durum talebin azalmasına, yeni yatırımların iptal ya da ertelenmesine sebep olmuştur. Böylece, 2009 yılında tersanede çalışanların sayısı azalmış ve 100 kişiye düşen istihdamla sadece tamir işleri yapılmıştır. 2012 yılında ise 30 milyon dolarlık bir tesis olarak tekrar faaliyete başlanan tersanede; 2013 yılından 2014 yılına kadar iki tane 4.500 tonluk kuru yük gemisi, Armatör yerli, Azerbaycan Devleti’ne de bir tane 40 ton çeki kapasiteli bir römorkör yapılmıştır. Bunların yanında 7.500 ve 5.000 tonluk iki geminin yapımına başlanmıştır (Url-10). 2014 yılından sonra ise küresel kriz, Ortadoğu’daki iç karışıklıklar, rekabet fazlalığı (daha çok İstanbul’da yer alan tersaneler tercih ediliyor) şuan için gemi inşasının durmasına neden olmuştur. Ayrıca gemi yapımı konusunda anlaşılan bazı firmaların ödeme noktasında yaşadıkları sıkıntılar da tersanede faaliyetin durmasına neden olabilmektedir. Üretimin durduğu zamanlarda tamir işleri yapılmaktadır. Fakat şuan için sadece vardiyalı olarak çalışan yedi güvenlik personeli sanayi tesisinde istihdam etmektedir. Tüm bunların yanında her ne kadar gemi inşası durmuş olarak görünse de talebe yönelik olarak üretim gerçekleştiren Tersane, böyle bir talebin gelmesi durumunda önemli sayıda istihdam sağlayarak yeniden üretime geçebilmektedir. Terme Tersanesi Yönetim Kurulu Başkanı Erkan Zorlu bir haber ajansı ile yaptığı röportajda *“Şu anda hali hazırda Azerbaycan’da bir firmaya teslim edilecek biri tamamlanmış diğeri tamamlanmamış 2 gemi siparişi var, fakat Azeri yatırımcının, yurt dışındaki bir banka ile kredi sorunu yaşamasından dolayı şimdilik gemiler teslim edilemiyor. Bu sorun çözüldüğü anda işin geri kalan kısmı da tamamlanacak ve gemileri teslim edecek”* ifadelerinde bulunmuştur (Url-11). Böylece

tersane, krizi atlatana kadar, bir nebze de olsa istihdam ve yan sanayi açısından Terme ekonomisine katkı sağlamaya devam edecektir (Foto 30-31-32-33).

Foto 30-31-32-33. Terme Tersanesi; kuruluş yeri, üretim alanı ve faal olduğu dönemde inşa ettiği bir gemi (Kaynak: Url-12).

3.2.6. Elektrik Üretimi / OMV Termik Santrali

OMV Elektrik Üretimi Sanayi NACE Rev.2 sınıflandırmasında “Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı (D)” sınıfında yer almaktadır. Elektrik enerjisi üretimi alt kategorisinde 35.11.10.30 kodu ile Konvansiyonel termal elektrik,

kombine ısı ve enerji dışı tesisler (fosil yakıtları, biyo kütleler veya atıklar kullanan kombine ısı ve enerji dışı tesislerce üretilen) üretimi gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte her ne kadar “İmalat (C)” sınıfında yer almasa da BSTB Sanayi Sicil Bilgi Sistemi’nde Sanayi işletmeleri arasında gösterildiğinden sanayi faaliyetleri kapsamında değerlendirilmiştir.

Avusturya'nın en büyük halka açık sanayi şirketlerinden biri olan OMV 600 milyon Avronun üzerinde bir yatırım yaparak, 2013 yılında Terme’de kurulmuştur (Foto 34-35). Tesis, 890 MWe’lık güce sahip doğal gaz kombine çevrim santrali ile Türkiye’nin enerji ihtiyacının yaklaşık % 3’ünü karşılama kapasitesine sahiptir. OMV Samsun Elektrik Doğal Gaz Kombine Çevrim Santrali, gelişmiş teknolojisiyle yılda yaklaşık 7 milyar kW saat elektrik üreterek, Karadeniz Bölgesi’nin ve Türkiye’nin elektrik enerjisi ihtiyacına katkıda bulunmaktadır (Url-13). İşletme 44 kişiye istihdam sağlarken tamamını nitelikli elemanlar oluşturmaktadır. Dokuzunu mühendis, yirmi dokuzunu teknisyen dördünü ise idari eleman oluşturmaktadır (TOBB, 2016).

Foto 34-35. Terme’de kurulu bulunan OMV Termik Santrali.

3.2.7. Olumsuz Örnekler

Sanayi alanında zaman içinde yaşanan bazı gelişmeler de Terme için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 1973 yılında çok ortaklı ve ortaklarının önemli bir kısmını yurtdışındaki işçilerin oluşturduğu işçi şirketlerinden biri olan Terme Metal Sanayi uzun yıllar atıl kaldıktan sonra çoğunluk hisseleri Fen-iş Alüminyum tarafından satın alınarak ihracat ağırlıklı üretim yapmış, 100 kişinin üzerinde istihdam yaratarak, 2000’li yıllara kadar Terme ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır. Şirketin küresel rekabete dayanamaması sonucu yakın yıllarda fabrika kapanarak üretimi durdurmuş, Terme önemli bir ekonomik gücünü kaybetmiştir.

Benzer olmasa da bir başka gelişme atölye tipi sanayi faaliyetlerinden “kasacılık”ta da görülmüştür. Terme’de, zengin kavak ağacı varlığına bağlı olarak, bu kavak ağaçları hafif olmasından dolayı hammadde olarak kullanılarak yoğun bir kasacılık faaliyeti gelişmiştir. Sebze-meyve kasası imalatı atölyelerde gerçekleşiyor, toplamda çok sayıda işyerinde yüzlerce kişi istihdam ediliyordu. Plastik kasaların

devreye girmesi ile kavak ağacı hammaddesine dayalı sebze-meyve nakliyesinde kullanılan kasacılık faaliyeti de sona ermiştir. Böylece Terme’de bu işi yapan atölyeler de kapanmış, Terme kasacılıktan elde edilen katma değerden mahrum kalmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Terme’de bulunan sanayi kuruluşları 1’i büyük ölçekli, 4’ü orta ölçekli 33’ü küçük ölçekli ve geri kalanı 10’dan az işçi çalıştıran çok küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Sanayi tesisleri toplamda 1271 kişiye istihdam sağlamaktadır. 71.910 nüfusa sahip olan Terme için sanayide çalışanların sayısı oldukça azdır. Sanayi yatırımlarının teşvik edilmesi ve yörede önemli sayıda istihdam sağlayacak sektörlerin kurulması gerekmektedir. Ayrıca sanayi kuruluşları nitelikli personel bulmakta sıkıntı çekmektedir. Bu sorunun çözümünde üniversite ile işbirliği içerisinde çalışmak ve meslek liselerinden en iyi şekilde yararlanmak faydalı olacaktır.

Sanayi tesislerin önemli çoğunluğunu 19’u küçük, 3’ü orta büyüklükteki 22 işletme ile gıda sanayi kolu oluşturmaktadır. Aynı zamanda sanayide çalışanların % 61’ine sahip olan gıda sanayi kolu en fazla istihdam sağlayan sektör durumundadır. İlçede en fazla işçi çalıştıran ikinci sanayi kolu ise en az sanayi tesisine sahip olmasına karşın ağaç ürünleri sanayidir. Bu sektörde Terme’nin tek büyük ölçekli sanayi kuruluşu olan Samsun Yonga Levha Tesisi faaliyet göstermektedir. İlçede gıda sanayi ürünleri imalatından sonra tek orta ölçekli bir diğer kuruluş metal ve makine imalatında faaliyet gösteren Yaşar Makine Sanayi’dir. Terme’de faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli bu firmalar hem ulusal hem de uluslararası alanda faaliyetlerini sürdürmektedir.

Terme’de sanayi faaliyetlerinde hammaddeye yakınlık önemli bir etkidir. Gıda sanayi kolu ile ağaç ürünleri sanayi kolunun kuruluş şartlarının temelinde hammaddeye kolay erişim faktörü etkili olmuştur. Türkiye’nin en verimli ovalarından biri olan Çarşamba Ovası’nda yer alan ilçede yetiştirilen fındık ve çeltik ürünlerinin sanayide işlenerek mamul maddeye dönüştürülmesi ile hayvancılık faaliyetlerine bağlı olarak üretilen süt ürünleri ve yumurta imalatı gıda sanayi sektörünü doğurmuştur. Ayrıca ilçenin Türkiye’de önemli ormanlık alanlara sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi’ne yakın olması ve ilçede yetiştirilen kavaklar, ağaç ürünleri imalatında faaliyet gösteren Samsun Yonga Levha tesisinin kuruluşunda önemli etki bir etkiye sahiptir. Bunun yanında pazara yakınlık da sanayi tesislerinin kuruluş şartlarında önemlidir. Terme’de tarıma dayalı sanayinin varlığına bağlı olarak gelişim gösteren metal işleme ve makine sanayide pazara yakın olma faktörü ön plandadır. Ayrıca İlçenin konumu, ulaşım şartları, girişimcilik, bilgi birikimi, sermaye, potansiyel işçi durumu sanayi faaliyetlerinin kuruluşunda etkili olan diğer etmenlerdir.

Sanayinin gelişmesinde ulaşım şartları ve yerin konumu da oldukça etkilidir. Samsun-Ordu-Trabzon yol güzergâhında yer alan Terme, aynı zamanda Karadeniz

Bölgesini Anadolu'ya bağlayan Samsun-Çorum-Ankara yolu güzergâhına ve Samsun limanına yaklaşık 60 km uzaklıktadır. Sanayi tesislerinin gelişme yönleri de daha çok anayol boyunca gerçekleşmektedir. Bu durum hammaddenin taşınmasında ve mamul madde pazarlanmasında sanayi tesislerine kolaylık sağlamaktadır. Bununla birlikte sevkiyat esnasında yararlanılan araçların vardıkları yerlerden boş dönmeye bağlı olarak daha fazla ücret talep etmeleri, bazı sanayi kuruluşlarına ek maliyete neden olmaktadır. Bu sorunun çözümünde sanayi işletmelerinin işbirliği içerisinde çalışmaları faydalı olacaktır.

Terme'de faaliyet gösteren sanayi işletmeleri tesislerini büyütmek için daha geniş alana ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda ilçeye gelen yatırım taleplerine karşılık uygun arazi gösterilememektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında da mevcut sanayi işletmeleri ve yeni yatırım yapacaklar için OSB kurulması faydalı olacaktır. Hatta Çarşamba ilçesinde de OSB olmadığından yola çıkılacak olursa her iki ilçedeki sanayi işletmelerinin ortak kullanabilecekleri bir sahada OSB kurulması uygun olabilir. Bir diğer seçenek ise uygun bir saha bulunması halinde sanayi işletmelerine arazi tahsisı sağlanabilir. Tüm bunlar yapılırken de tarım ve ormanlık alanların varlığının korunmasına dikkat edilmelidir. Yörede uygun bir arazi bulunamaması halinde ise işletmelere Samsun ili sınırları içerisindeki elverişli yerler önerilebilir.

Terme'de sanayi faaliyetlerinin önemli bir sorunu da teşvik yasasında 3. Bölge kapsamında değerlendirilmesidir. Samsun ilinin çevresinde yer alan illerin 4. ve 5. Bölge teşvik olanaklarından faydalanmaları sanayi yatırımlarının bu alanlara kaymasına neden olmaktadır. Böylece Terme'nin doğu sınırında yer alan Ünye'nin 5. Bölge kapsamında değerlendirilmesi Terme'ye olan yatırımları olumsuz etkilemektedir. Yeni yatırım teşvik sistemindeki devlet yardımları yeniden değerlendirilmeli ve en azından Samsun şehrinin dışında kalan ilçelerin daha üst teşvik yasasından faydalanması sağlanmalıdır. Bu sorunun bir başka çözümü de bir üst teşvik yardımından yararlanan bir OSB'nin kurulmasıdır. Bunun yanında Rekabet fazlalığı ya da haksız rekabet, tanıtım eksikliği, talep istikrarsızlığı, teknoloji eksikliği ilçede bazı sanayi kuruluşlarında görülen diğer sorunlardır. Tüm bunlar Terme'de sanayinin gelişimini olumsuz etkileyen unsurlar olmuşlardır.

Uluslararası konjonktür Türkiye'de ihracat ve ithalatı olumsuz etkilemiştir. Türkiye'nin Rusya ile yaşamış olduğu uçak düşürülmesi olayından dolayı oluşan sıkıntılar ve Ortadoğu'da bazı bölgelerdeki iç karışıklıklar bu sorunların başında gelmektedir. Terme'de faaliyet gösteren bazı sanayi kuruluşları da bu durumdan etkilenmiş Rusya ile olan çeltik ithalatı ve fındık ihracatı sektöre uğramıştır. Fakat Uluslararası konjonktür sürekli değişen bir durum olduğundan ülkeler ile olan ilişkilerin düzelmesi durumunda ticari hareketlilik yeniden canlanacaktır. Bunun yanında Ortadoğu'daki karışıklıktan ötürü oluşan talep azlığı ihracat oranlarını

düşürmüştür. Ayrıca son yıllarda gerçekleşen küresel kriz özellikle Terme Tersanesi'ni olumsuz etkilemiş ve durma noktasına getirmiştir. Fakat bütün bu durumlar geçicidir. Yarın yeni şartlar ortaya çıktığında bu olumsuz tablo çok kolaylıkla olumlu hale gelebilir. Önemli olan alternatif Pazar arayışlarından vazgeçmemek ve her türlü fırsat ve gelişmeye hazırlıklı olmaktır.

Son olarak, metin içinde de bahsedildiği üzere, Terme yurtiçi minibüs piyasasının kalbi durumundadır (Foto 36). Mevcut minibüs ticaretine ilave olarak, bu minibüslerin bakım ve onarımları yanında, (Çorum'dan örnek alınarak) minibüs içi döşeme sektörünün geliştirilmesi önerilebilir. Katma değeri yüksek bu sektör döşemeden aksesuar üretimine atölye tipi birçok yan sanayi faaliyetini Terme'ye çekeceğinden mevcutlara ilave olarak yeni iş imkânları yaratabilir.

Foto 36. Terme'de ana cadde üzerinde dizili binlerce minibüs.

Kaynakça

- BAYÜLKEN, Y. ve KÜTÜKOĞLU, C. (2012) *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ'ler)*, Makine Mühendisleri Odası, Oda Raporu, Yayın No: MMO/583, Ankara, TMMOB.
- TERME VİZYON GAZETESİ (28 Aralık 2015) *Çiftçi Fındığa Yönelde*. Haftalık siyasi, Aktüel Gazete, Sayı: 151, Terme.
- DEMİR, N. (2013) *Türk Tekstil Sektöründe Veri Zarflama İle Performans Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniv., Sosyal Bil. Enst., Aydın.

- İSTANBUL İHRACATÇILARI BİRLİĞİ (2014) İstanbul Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri İhracatçıları Birliği, 2014 Yılı'nın En Başarılı İhracatçıları Ödül Programı İstanbul: İİB. Erişim: 25 Mayıs 2016, <http://www.iib.org.tr/tr/iib-gundem-istanbul-agac-mamulleri-ve-orman-urunleri-ihracatcilar-birligi-ihracat-odulleri-toreni.html>
- İSTANBUL SANAYİ ODASI (2015) Türkiye'nin Birinci 500 Sanayi Kuruluşu. İstanbul: İSO. Erişim: 20 Mayıs 2016, <http://www.iso.org.tr/projeler/turkiyenin-500-buyuk-sanayi-kurulusu/>
- KAHRAMANCA, A. (2013) Türkiye'de ve Dünya'da Gemi İnşa Sektörü. *T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınmada Anahtar Verimlilik, Sayı 297, Ankara*, Erişim: 5 Ağustos 2016, <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/turkiyede-ve-dunyada-gemi-insa-sektoru/576>
- KASTAMONU ENTEGRE AĞAÇ SANAYİ (2015) Samsun Yonga Levha Tesisi. *KEAS Bülten 2015/1, 32-33, İstanbul*, Erişim: 20 Mayıs 2016, http://www.kastamonuentegre.com.tr/images/uploads/medya/061027_d0bdef43c2850d98509a41ab6f_keas-bulten.pdf
- KOCAELİ SANAYİ ODASI (2015) Kastamonu Entegre Dünya Sıralamasını Değiştiren Şirket Oldu. *Kocaeli Sanayi Odası Odavizyon Dergisi, Sayı 111, 26-27, Kocaeli*, Erişim: 20 Mayıs 2016, <http://kosano.org.tr/wpcontent/uploads/2015/12/odavizyonaralik.pdf>
- KURU, F. (2010) *2005 Temel Yıllı Sanayi Üretim Endeksinin Nace Rev.2'ye Göre Mikro Yaklaşım ile Hesaplanması*. TÜİK Uzmanlık Tezi. Ankara, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu.
- T.C. BİLİM, SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI (2015) Sanayi Sicil Bilgi Sistemi, Ankara, Erişim: 1. Eylül 2015, https://sanayisicil.sanayi.gov.tr/App_Pages/KullaniciIslemleri/Login.aspx
- T.C. BİLİM, SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI (2012) Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Sayı 28457 Ankara, Erişim: 1. Eylül 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121104-11.htm>
- T.C. EKONOMİ BAKANLIĞI (2015) *Gemi İnşa Sektörü Raporu*. Ankara: İhracat Genel Müdürlüğü Otomotiv, Makina, Elektrik ve Elektronik Ürünler Daire Başkanlığı, Ankara.
- TBMM (2012) *On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, Ankara, Erişim: 20 Mayıs 2016, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html>
- TÜİK (2010) *NACE Rev. 2 Avrupa topluluğunda ekonomik faaliyetlerin istatistiki sınıflaması (Değiştirilmiş 2. Baskı)* Yayın no: 3445. Ankara: TÜİK Matbaası.

- TÜİK (2015) Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2012, 2015, *Ankara: Erişim 10 Haziran 2016*, <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK (2016) *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*. Ankara: TÜİK. Erişim: 20 Mayıs 2016, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1033
- TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ (2016). Sanayi Sektörüne Ait Türkiye'nin En Güncel Veritabanı, Ankara, 1. Nisan 2016, <http://sanayi.tobb.org.tr/index.php>
- TÜMERTEKİN, E. ve ÖZGÜÇ, N. (2012) *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*. Çantay Kitabevi Yay., İstanbul.
- UNCU, L. (1995) *Terme Çayı İle Kocamandere Çayı Havzalarında Fiziki Coğrafya Araştırmaları ve Doğal Çevre Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara.
- UZUN, N. (2015) Mobilya İmalat Sanayinde Temel Rekabet Unsurları ve Gelişmeler, *Mobilya Dergisi*, Erişim: 20 Mayıs 2016, <http://www.mobilyadergisi.com.tr/haber/mobilya-imalat-sanayinde-temel-rekabet-unsurlari-ve-gelismeler>.
- UZUNEMİNOĞLU, H. (1994) Samsunda Sanayi Faaliyetlerinin Dağılışı, Gelişme Alanları ve Başlıca Sorunları, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, 261-292.

Web Kaynakları (Hepsinin son erişim tarihi 01.08.2016)

- Url 1: <http://www.termetb.org.tr/TERME/tabid/2073/Default.aspx>
- Url 2: <http://www.durakfindik.com.tr/>
- Url 3: <https://www.google.com.tr/maps/P>
- Url 4: <http://www.hasinoglu.com/>
- Url 5: <http://tekinsut.com/>
- Url 6: <http://www.yasarmakine.com.tr/>
- Url 7: <http://www.tellioglumetal.com.tr/haberler/>
- Url 8: <http://www.floorpan.com.tr/tr/floorpan-kurumsal>
- Url 9: <http://www.kastamonuentegre.com.tr/tr/keas-kurumsal/3/sirket-profil>
- Url 10: http://www.termvizyongazetesi.com/haber_detay.asp?haberID=20
- Url 11: http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/samsun-haberleri/terme-tersane-si-krize-direniyor_306690/
- Url12: <http://www.termehaber.com/is-dunyasi/terme-tersanesi-4-ncu-gemiye-deniz-e-indirdih469.html>
- Url-13: http://www.omv.com.tr/portal/01/tr/omv_tr/OMV_Turkiyede/about-omv
<http://www.haberortak.com/Haber/Insaat/28052014/Beklentimiz-odun-maliyetinin-azaltilmasi.php>, (28 Mayıs 2014), İstanbul, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Fotolar

- 1,2,30,34 Terme Belediye Arşivi
- 9,10,23,24,26,28,35,36 Cevdet Yılmaz
- 3,4,6,7,11,12,13 M.Akif Özçelebi